

1990-х рр. Це є підтвердженням вагомого навчального, науково-дослідницького, виховного підґрунтя вивчення фольклорної традиції в умовах університетської освіти радянської доби.

Подальшого аналізу потребує питання конкретизації внеску педагогів-фольклористів радянської доби у практику вивчення фольклору майбутніми вчителями-словесниками (Т. Комаринець, В. Бойко, М. Грицай, М. Грицюта, І. Денисюк, П. Літур, Л. Дунаєвська та ін.).

Література

1. Відгук на проект програми з української народнопоетичної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (1953) завідувача кафедри історії української літератури Харківського університету П.А. Реви // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1319. – Арк. 63-67.
2. Зауваження до проекту програми з української народно-поетичної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів завідувача кафедри української літератури Кіровоградського педагогічного інституту Л.Ф. Стеценка // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1319. – Арк. 75-76.
3. Комаринець О. Спогад спогадів (до 75-річчя від дня народження професора Теофіля Комаринця) / Олександра Комаринець. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 406 с.
4. Пилипчук С. Професор із легенди / Святослав Пилипчук // Міфологія і фольклор. – 2010. – №2(6). – С. 6-8.
5. Програма з української літератури XIX ст. для філологічних факультетів педагогічних інститутів та університетів (склав кандидат філологічних наук З.П. Мороз), затверджена МО УРСР (К.: «Рад. школа», 1954) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1320. – Арк. 1-83.
6. Програма з української усної народної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (К.: «Рад. школа», 1950), затверджена Управлінням у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 820. – Арк. 1-10.
7. Програма з української усної народної творчості для факультетів мови і літератури педагогічних інститутів (проект, для службового користування, 1953) // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 1122. – Арк. 253-293.
8. Росовецький С.К. Український фольклор у теоретичному висвітленні: підр. / С.К. Росовецький. – К.: Вид.-полігр. Центр «Київський університет», 2008. – 623 с.
9. Українська народнопоетична творчість / Ред. колегія: М.Т. Рильський (відп. ред.), В.С. Бобкова, А.М. Кінко, Ф.І. Лавров, Г.С. Сухобрус, К.Г. Гуслистий. – К.: «Рад. школа», 1955. – 339 с.
10. Хланта І. Фольклористична робота на Закарпатті / І. Хланта// Народна творчість та етнографія. – 1979. – №5. – С.104-107.

Анотація

У статті аналізуються зміст, форми і методи вивчення фольклору у класичних університетах України радянської доби. Досліджуються основні досягнення та недоліки структурування змісту фольклористичної підготовки майбутніх учителів-філологів. Визначаються найвагоміші здобутки у напрямі навчально-методичного забезпечення курсу усної народної творчості.

Аннотация

В статье анализируются содержание, формы и методы изучения фольклора в классических университетах Украины в советский период. Исследуются основные достижения и недостатки структурирования содержания фольклористической подготовки будущих учителей-филологов. Определяются наиболее важные результаты в направлении навчально-методического обеспечения курса устного народного творчества.

Summary

The content, form and methods of folk studies in Ukrainian classical universities of Soviet era are analyzed in this article. The main achievements and disadvantages of content structuring of philologists to be folklore training are investigated. Significant achievements towards the teaching folklore course are determined.

Ключові слова: фольклор, фольклористика, радянська фольклористика, майбутній учитель-філолог, класичний університет.

Ключевые слова: фольклор, фольклористика, советская фольклористика, будущий учитель-филолог, классический университет.

Key words: folklore, folklore studies, Soviet era folklore studies, philologist to be, classical university.

Подано до редакції 01.04.2013.

УДК 378.016:811.161.2

© 2013

Галенко А. М.

СИСТЕМА ЛЕКСИЧНИХ ВПРАВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У наш час одним із важливих завдань освіти є формування свідомої високоосвіченої мовної особистості як носія національної культури, яка вміло користується всіма засобами мови, її стилями, типами, жанрами відповідно до комунікативних ситуацій. На важливості вдосконалення процесу навчання мови з урахуванням культурологічного аспекту наголошено в Національній

доктрині розвитку освіти в Україні, Державному стандарті мовної освіти та в Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, де визначено мету – зробити компетентним і досвідченим у мовних питаннях того, хто навчається [2].

Освітня галузь Державного стандарту «Мови й літератури» [1] у мовній освіті має чотири наскрізні змістові лінії: мовленнєву, мовну, соціокультурну й діяльнісну (стратегічну). Соціокультурна змістова лінія повинна забезпечити засвоєння культурних і духовних цінностей українського народу, а також духовних надбань інших народів, а її завданням є опанування норм, що регулюють стосунки між поколіннями, статями, націями, сприяють естетичному та морально-етичному розвитку норм мовленнєвої етики українського та інших народів.

Мова нації та її культура є взаємозалежним єдиним цілим. У мові відображена багата культура нації, соціальний досвід народу. Мова є одним із найголовніших засобів самовираження соціально активного, культурно багатого громадянина та високодуховної особистості. Мовна особистість сприймає, оцінює, створює мовленнєву продукцію, яка стосується різних аспектів минулого, сучасного та майбутнього співжиття в соціумі, а тому в неї мають бути сформовані певні етнокультурознавчі концепти як інформація про реалії українського життя й культури та відповідні їм мовні одиниці, які репрезентують національно-мовну картину світу.

Необхідність дослідження культурологічного аспекту навчання мови майбутніх філологів зумовлена тим, що саме від них найбільшою мірою залежатиме україномовний розвиток наступного покоління всебічно розвинених національно свідомих громадян, мовних особистостей, які здатні доречно, грамотно та влучно вести комунікацію. Формування такої особистості передбачає національне самоусвідомлення, тобто відчуття своєї належності до народу, носія цієї мови і відповідно культури. Тому багатоаспектна культурологічна освіта (загальнокультурна, країнознавча, лінгвокраїнознавча тощо) є обов'язковим компонентом мовної підготовки філолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблеми взаємодії мови й культури, впливу культурологічних, етносоціальних, етнопсихологічних чинників на мовні процеси здавна привертають увагу науковців різних галузей: мовознавців, лінгводидактів, культурологів, етнологів, філософів, фольклористів (Е. Сепір, Б. Уорф, В. фон Гумбольдт, О. Потебня, В. Костомаров, А. Вежбицька, І. Кононенко, В. Жайворонок, О. Паламарчук, В. Ужченко та ін.). Предметом досліджень є національно-культурний компонент у семантиці слова, з'ясовуються зв'язок мови і ментальності, мови і культури, встановлюються за допомогою досліджень мови особливості поведінки різних етносів, відображення культурних явищ у мові, вплив культурного компонента на конотацію слова.

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, питанням використання культурологічних матеріалів у процесі навчання української мови (переважно у середній школі) переймалися такі вчені: В. Бадер, О. Біляєв, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Груба, Г. Дідук-Ступ'як, В. Дороз, В. Кононенко, О. Кучерук, Л. Мацько, О. Неживий, М. Пентиліук, О. Семенов, В. Ужченко, В. Шляхова та ін.

Провідною ідеєю сьогодення є компетентісно зорієнтована освіта, спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізовує себе в різних сферах життя. Проблема компетентісного підходу розкривається в працях багатьох сучасних науковців (З. Бакум, В. Байденко, Н. Бібик, О. Божович, С. Бондар, П. Борисов, А. Богуш, І. Варнавська, М. Вашуленко, Л. Ващенко, І. Волкова, М. Гончарова-Горянська, О. Горошкіна, Л. Гузев, І. Гушлевська, І. Зимня, І. Єрмаков, С. Караман, О. Локшина, Л. Луценко, А. Макарова, Н. Мордовцева, О. Овчарук, Л. Паращенко, М. Пентиліук, О. Пометун, О. Савченко, О. Семенов, П. Хоменко, І. Хом'як та ін.).

Проблемою фахової підготовки вчителя-словесника займаються лінгвісти (Ф. Бацевич, П. Дудик, Л. Мацько та ін.), психолінгвісти (І. Зимня, О. Леонт'єв, М. Жинкін та ін.), дидакти й лінгводидакти (В. Бадер, О. Беляєв, О. Горошкіна, С. Караман, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Т. Симоненко, О. Семенов та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань відповідно до компетентісно зорієнтованого навчання мови, вирішальну роль відіграє ретельно розроблена система вправ та завдань. Провідні лінгводидакти (О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Пентиліук, Л. Скуратівський, М. Стельмахович та ін.) вважають, що лексичні вправи – своєрідний, несхожий на інші метод навчання, ефективність якого доведена практикою.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми... Відтак констатуємо визнання необхідності використання культурологічних матеріалів у навчанні мови та значну увагу до окресленої проблеми, яка здебільшого представлена лінгводидактикою в середній школі та поодинокими дослідженнями в галузі вищої освіти. Проте, потребує детальнішого розгляду проблема формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей на заняттях з мовних дисциплін, розроблення методичної системи роботи в зазначеному напрямі, зокрема добір та застосування відповідних підходів, методів і засобів навчання мови та створення спеціальної системи вправ та завдань для засвоєння лінгвокультурам відповідно до теми, мети та етапу вивчення мови студентами.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розроблення та висвітлення системи лексичних вправ та завдань для засвоєння українських лінгвокультурам у процесі формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей на заняттях з мовних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження... Відповідно до компетентнісного підходу, який лежить в основі навчання мови, провідним завданням професійної освіти є формування компетентностей фахівця [3]. Проаналізувавши літературу й урахувавши погляди провідних науковців (Н. Бібік, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун та ін.), у нашому дослідженні ми розрізняємо поняття «компетенція» та «компетентність» і виводимо такі визначення: компетенція – це сукупність основних теоретичних знань, якостей, властивостей, здібностей, готовність до їх накопичення; компетентність – це інтегрована характеристика особистості, що передбачає володіння відповідними якостями, властивостями, обізнаність та певний досвід використання компетенції.

Відповідно до компетентнісного підходу, головна мета вивчення мови як у середній, та і у вищій школі полягає у формуванні низки компетентностей серед яких важливою є комунікативна як складне інтегративне явище. Як засвідчує проведений аналіз літератури, компонентний склад її коливається від 2 до 5 складників і ще продовжує бути предметом досліджень та дискусій. Здебільшого виділяють такі обов'язкові складові: мовна (лінгвістична), мовленнєва та культурологічна (соціокультурна, етнокраїнознавча, країнознавча, лінгвокраїнознавча тощо). Остання попри свою значущість поки що є найменш дослідженою.

Формування культурологічної компетентності студентів-філологів є невід'ємною частиною підготовки національно-свідомих фахівців-словесників. Культурологічну компетентність розуміємо як інтегровану якість, яка виражається через здатність особистості бути духовно й естетично вихованою, всебічно обізнаною; володіти національно-культурними знаннями (розумітися на традиціях, реаліях, звичаях, духовних цінностях свого народу); знаходити зафіксовані в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці компоненти духовної та матеріальної культури; вміти не тільки доцільно ними оперувати, а й передавати учням; усвідомлювати себе та кожну особистість як носія певної етнокультури; уміти бачити спільне й відмінне в культурах та світосприйнятті їхніх носіїв; уміти формувати в учнів мовну картину світу національно свідомого громадянина.

Результативність навчання мови значною мірою залежить від методів, прийомів та засобів, які обирає викладач для організації навчальної роботи. Передумовами ефективного навчання є систематичність роботи з формування вмінь і навичок застосування культурологічних знань у комунікаціях, поетапний розвиток умінь і навичок культурного спілкування, застосування оптимальних форм, методів та засобів навчання, урахування індивідуальних особливостей студентів. Одним із найефективніших у навчанні студентів філологічних спеціальностей поряд з компетентнісним підходом вважаємо культурологічний, за якого вивчення мови відбувається в єдності з вивченням національної й загальнолюдської культури.

Мета, завдання та пріоритети навчання мови зумовлюють виділення принципів відбору навчального матеріалу, серед яких провідними, на нашу думку, є народність та культуровідповідність, бо саме дотримання цих принципів сприяє вихованню всебічно розвиненої комунікативно самодостатньої мовної особистості.

З метою формування й розвитку культурологічної компетентності студентів-філологів використовуємо комплексну методичну систему, в якій поєднуються різноманітні методи, прийоми, форми й засоби навчання. Особливу увагу приділяємо когнітивній методиці навчання української мови (яку розробили лінгводидакти М. Пентиліук, О. Горошкіна, А. Нікітіна), під якою розуміють сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених способів та засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картини світу і певного результату створення образу світу в уяві того, хто навчається [5, с. 215]. Важливою складовою навчання української мови є відомості про традиції, побут, вірування українського народу, мовленнєвий етикет, інформація про відомих українських письменників, культурних діячів, науковців. Своєрідність цієї методик полягає в тлумаченні навчальних мовних одиниць як концептів – носіїв етнокультурної інформації, особливих сигналів конкретного світу. У науковій літературі для позначення цих номенів використовують різні назви: безеквівалентна лексика, слова-реалії, фонові лексика, культурологічні номінації, слова з національно-культурною конотацією, етнокультурно-марковані слова, національно-маркована лексика, мовні стереотипи, лінгвокультурами та ін.

Аналіз науково-методичної літератури та проведене експериментальне дослідження зі студентами вказують на необхідність збагачення мовлення філологів лінгвокультурами як основними комплексними міжрівневими одиницями опису лінгвокультурологічного поля, які мають лінгвістичний та екстралінгвістичний зміст.

Лексичні вправи є важливими у процесі засвоєння лінгвокультурам як на заняттях з лексикології, так як і на заняттях з інших мовних дисциплін. За визначенням М. Пентиліук, лексичними називають вправи, що сприяють глибшому ознайомленню з лексичною системою мови, засвоєнню визначених програмою відомостей і понять з лексики, виробленню лексичних умінь і навичок, забезпечують здійснення органічного зв'язку лексики з іншими розділами курсу мови і проведення систематичної словникової роботи [5, с. 155].

Вибір типу вправ залежить від змісту вивчаемого матеріалу та мети заняття. Вони спрямовані на засвоєння національно маркованої лексики і займають важливе місце в системі роботи над формуванням культурологічної компетентності студентів-філологів на заняттях із мовних дисциплін.

Пропоновані лексичні вправи та завдання утворюють систему, яка входить до загальної системи формування культурологічної компетентності студентів-філологів. Під системою розуміємо сукупність елементів з певними зв'язками між ними, які утворюють своєрідну цілісність [4, с. 14].

Система вправ та завдань характеризується такими якостями: різнобічність, відкритий характер (можливість внесення змін відповідно до теми та мети навчання мови), цілісність, ієрархічність, етапність, органічність, циклічність. У розробці системи вправ було враховано етапи засвоєння лексики: сприйняття, осмислення, запам'ятовування, використовування у мовленні. Таким чином, вправи спрямовані на розвиток таких здібностей, як відчувати, осмислювати, сприймати, запам'ятовувати, логічно мислити, репродукувати та використовувати у власному мовленні.

У цій статті пропонуємо систему лексичних вправ для збагачення мовлення студентів лінгвокультурами на позначення назв українського національного одягу, яка складається з лексико-семантичних, логіко-лексичних, лексико-стилістичних, лексико-орфографічних і лексико-граматичних вправ та творчих і пошукових завдань.

Лексико-семантичні вправи спрямовані на ознайомлення з основними лінгвокультурами, сферами вживання різних лексичних шарів, на з'ясування семантики культурологічних лексичних одиниць, їхньої суті та основних ознак. Виконуючи такі вправи, студенти набувають таких вмій та навичок: знаходити в тексті національно-марковану лексику, з'ясовувати за словником її значення та особливості вживання. Наведемо приклади таких вправ.

• Розгляньте зображення народного вбрання жителів різних регіонів України. Пригадайте назви зображеного одягу.

Прочитайте основні відомості про одяг жителів Слобожанщини.

Жіночий одяг жителів Слобожанщини. Сорочки дуже схожі на полтавські, їх тут називали українками, або малоросками. Вишивка була накладною: на пазусі, на місці пришивання рукавів та на тоненьких манжетах, які стягували широкий рукав. Плахта дуже часто була червоною, її підв'язували вишитим фартухом та поясом з вишивкою. На голову пов'язували кольорову стрічку, над якою кріпили вінок переважно зі штучних квітів. Жінки носили кольорові чобітки, які називали чорнобривці, а пізніше почали взувати високі шнуровані черевики.

Чоловічий одяг жителів Слобожанщини. Сорочки були подібними до жіночих, але значно коротшими (до 90 см) і мали чохла або манжети на рукавах. На комірці робили прорізні петлі, у які застібали зроблені з ниток гудзики. Вишивка на таких сорочках робилася частіше всього білими нитками. Штани найчастіше були полотняними, але зустрічалися й шаровари. Свити були різноманітного крою, найчастіше з домотканого сукна, із шалевим коміром, розширені від талії. Носили очури — вузькі пояси зі шкіри або рослинних волокон. Солом'яні брилі або капелюхи з широкими полями прикрашали стрічками або штучними квітами. Чоловіки носили шкіряні чоботи (З енциклопедії).

• Назвіть лексеми на позначення назв: 1) верхнього одягу, 2) чоловічого одягу, 3) жіночого одягу, 4) головних уборів, 5) взуття.

• Поєднайте слово з його значенням.

Коротка кожушанка без рукавів	Жупан
Довга, не вкрита сукном шуба з великим коміром, пошита з овечої шкіри хутром до середини.	Кептар
Вид чоловічого плаща з відлогою.	Кожух
Старовинний верхній одяг із домотканого грубого сукна.	Кобеньяк
Старовинний верхній чоловічий одяг, оздоблений хутром.	Свита

• Визначте слово за його лексичним значенням.

1. Покривала з тонкої тканини (серпанку), яким зав'язували голову заміжні жінки; покривало, яке носили православні монахи. 2. Жіноча прикраса, яку носили українські жінки, виготовлена з великої монети та каменя. 3. Коротка кожушанка без рукавів. 4. Тканина з густим коротким ворсом з натурального шовку або штучного волокна.

• Прочитайте речення. Дайте визначення виділеним словам. При потребі використовуйте словники.

1. А цю запаску, що сьогодні висить на Калиничці, як на паркані, носила Дзьодзева жінка лише на Різдво (М. Матіос). 2. На голові у жінки був очіпок із зеленої тканини, карі очі немов посміхалися до Оксани, але вона відчула смутну небезпеку, яку загортав погляд цієї людини (Д. Білий). 3. Тоненький стан стягав червоний плетений пояс, коліна обнімала картата старосвітська плахта – з зеленими, червоними, синіми, жовтими

картами (Б.Грінченко). 4. Михайло мовчки скидає кептар, сорочку, схиляється над цебром до половини голим тілом, підставляючи шию під струмінь води (М. Матіос).

• Випишіть з тексту лінгвокультуреми на позначення назв одягу та розкрийте їх семантичне та культурологічне значення. За потреби використовуйте словники.

Вечорами, коли всипане зорями небо замерхтить з височини й стомлений день солодко спить, уклавшись під копами на пахучі стерні, дід Леонтій виходить сторожувати баштан. Узує добрі чоботи, щоб за ніч не охололи давно застуджені ноги, зодягне ватянку, а зверху ще накине сіряк. Воно хоч і літо, але вже минув Спас. А давнє мудре прислів'я говорить: «Прийшов Спас — держи рукавиці про запас». Ночі бувають часом холодні, а власна кров не дуже-то гріє в сімдесят п'ять років (За І. Цюпою).

• Розкрийте значення лінгвокультурам: очіпок, вишиванка, хустка, керсетка, запаска, свита, плахта, висічка, завіса, пришви, чорнобривці.

Використовуючи подані лінгвокультуреми, складіть опис українського народного вбрання жителів Слобожанщини.

Логіко-лексичні вправи спрямовані на збагачення словникового запасу культурологічною лексикою та оволодіння основними лексичними прийомами: зіставлення, порівняння, узагальнення, класифікація, перенесення. Такі вправи сприяють розвитку лінгвістичного і логічного мислення, готують до свідомого оволодіння мовним матеріалом, сприяють збагаченню словникового запасу студентів національно-маркованою лексикою.

• Поділіть слова на тематичні групи: одяг, головні убори, взуття, прикраси, спільний одяг, матеріал для одягу.

Сорочка, бриль, намітка, жупан, очіпок, керсетка, запаска, плахта, шапка, хустка, вовна, черевики, оксамит, свита, кожух, чоботи, парча, полотно, сукно, шовк, намисто, сережки, сап'янці, постолі, личаки, стрічка.

• Із рядів синонімів випишіть загальноживані слова, та такі, що вживаються у вашій місцевості. Виділіть загальну назву для кожного синонімічного ряду. Визначте, для яких стилів характерними є ці слова, та поясніть відтінки значень.

1. Вінець, плетениця, вінок, козубенька. 2. Капелюх, капелюшок, капелюшик, солом'яник, крисаня, бриль. 3. Жупанина, каптан, кафтан, охабень, жупан. 4. Дублянка, кожушина, кожанок, байбарак, кожух. 5. Крайка, опасок, пас, пасок, поясина, ремінь, ремінець, черес, пояс.

• Знайдіть слово, яке не входить у синонімічний ряд.

1. Фартух, спідниця, дерга, запаска, запас. 2. Безрукавка, жилетка, жилет, станик, кептар, крайка. 3. Вовна, руно, вруно, шерсть, вовниця, пряжа, вовняний. 4. Сап'янці, чоботи, черевики, полуботки, штиблети, плахта.

Лексико-стилістичні вправи спрямовані на вироблення умінь виокремлювати стилістичні ознаки лексики та влучно й доречно використовувати культурологічні лексичні одиниці відповідно до стилів мовлення, сприяють розширенню словникового запасу студентів-філологів.

• Пригадайте прислів'я, у яких вживаються назви українського одягу. Якого значення набувають етнолексеми у такому контексті?

• Випишіть з фразеологічного словника 10 фразеологізмів з лінгвокультурами на позначення назв українського одягу та введіть їх у контекст.

• Доберіть тексти художнього стилю, в яких ужито лексеми на позначення назв народного одягу та взуття.

• Доберіть тексти різних функціональних стилів, у яких розповідається про один із українських звичаїв, пов'язаних із чоботами.

• Прочитайте текст. Зробіть його стилістичний аналіз.

Складіть художній опис вінка.

Вінок — головний убір з листя, бадилля, гілок і квітів, який має форму обруча. Мав спочатку обрядове, релігійне значення. Пізніше став загальнонародним символом дівування: втратити вінок — в народі, у піснях означає позбутися дівування. Тому право носити вінки мають тільки незаміжні дівчата.

В Україні вінки мали сонячну символіку. Дівчина у вінку асоціювалася з сонцем, котре сходить. Також це символ слави, перемоги, святості, щастя, успіху, могутності, миру, сонця, влади; цнотливості, молодості, дівочтва. Плетучи віночки, дівчата співали: — заплету віночок, заплету шовковий на щастя, на долю, на милого вроду!

Є різні види вінків: весільний, вінок кохання, клечальний, чернечий, вінок надії, відданості, розлуки. Вінок кохання мала право плести дівчина від 13 років і до заміжжя. А вінок відданості дівчина плела тоді коли розлучалася з хлопцем і дарувала йому на прощання.

У повному українському вінку має бути 12 квіток: деревій, безсмертник, любисток, волошка, ромашка, цвіт вишні і яблуні, ружа, мальва, півонія, хрещатий барвінок. Деревій – символ нескореності, безсмертник – символ безсмертя людської душі, цвіт вишні і яблуні – символ материнської любові (З енциклопедії).

Лексико-граматичні вправи спрямовані на закріплення розуміння та вживання лінгвокультурам, збагачення словника під час вивчення граматики. Спрямовані на осмислення лексичного значення самостійних частин мови, засвоєння їх граматичних категорій і розкриття лексичних понять, пов'язаних із семантикою національно маркованих слів.

• Від іменників на позначення матеріалів для виготовлення вбрання утворіть прикметники. Розкрийте значення утворених прикметників.

Вовна, серпанок, оксамит, парча, полотно, ряднина, сап'ян, сукно, шерсть, шовк.

• Визначте семантичне та культурологічне значення слів. Що об'єднує кожну групу слів? Із декількома словами з різних груп складіть речення.

1. *Крислатий, повстяний, бурштиновий, серпанковий, пишний, весільний, солом'яний, дівочий, шовковий, кошлата, овеча, волохата.* 2. *Вінок, намисто, свита, дукати, капота, шаровари, хустка, намітка.* 3. *Підперезати, оздоблювати, ткати, одягати, розшити, вишивати, вивернути, зашнуровувати.*

Лексико-орфографічні вправи спрямовані на повторення та практику вживання культурологічної лексики у процесі вивчення орфографії.

• Замість крапок уставте де потрібно пропущені букви. Назвіть орфограми та прокоментуйте правопис слів. З'ясуйте семантичне та культурологічне значення поданих етнолексем.

Лейб..к, д..рга, фарту.., к..жух, оч..пок, чер..вики, стріч..ка.

• Поясніть правопис поданих слів. Доберіть до них синоніми.

Бриль, жупан, керсетка, кибалка, личаки, оксамит, сап'янці.

• Уставте пропущені букви та прокоментуйте їх вибір. Доберіть до поданих слів прикметники.

Св..та, с..рпанок, с..режка, шар..вари, ху..тка, брил..

Творчі завдання сприяють залученню студентів до пошукової самостійної пізнавальної діяльності, розв'язування комунікативних завдань і створенню власних мовних продуктів діяльності. Наприклад, після виконання вправ та завдань на засвоєння культурологічної лексики, пропонуємо завдання:

• Напишіть твір-мініатюру, розкривши значення одного з прислів'їв:

На козаку й роγοжа пригожа. Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму. Шануй честь змолоду, а одягу знову. Пошануй одягину раз, а вона тебе десять раз. Не кидай старих чобіт, поки нових не купиш.

Корисними у процесі засвоєння лінгвокультурам із метою формування культурологічної компетентності студентів-філологів є також пошуківі завдання. Наприклад, пропонуємо таке:

• Укладіть невеликий лінгвокультурологічний словник за однією з тем: *Українське народне вбрання жителів Слобожанщини. Українське весільне вбрання. Українське народне святкове вбрання. Український народний чоловічий одяг. Український народний жіночий одяг. Українські народні жіночі прикраси.*

Подібні завдання сприяють розвитку умінь знаходити та виокремлювати необхідну інформацію, систематизувати та узагальнювати.

Типологія вправ та завдань може варіюватися та змінюватися відповідно до етапу вивчення мови, виучуваної лексики та навчальної мети.

Висновки... Відтак, пропонується система вправ спрямована на збагачення мовлення студентів-філологів лінгвокультурами, з'ясування не лише семантичного, а й культурологічного значення слів, розвиток умінь влучно та доречно використовувати українське слово відповідно до комунікативної ситуації з урахуванням культурологічного аспекту, а відтак, розуміння самотності кожної окремої культури та до ведення діалогу культур. Описані вправи та завдання можуть використовуватися як одна з частин загальної системи формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Перспективу подальших пошуків у окресленому напрямі вбачаємо в розробленні й удосконаленні системи вправ та завдань щодо формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей з використанням сучасних підходів відповідно до етапів навчання.

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – № 3. – С. 76-78.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. Овчарук. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Кочерган М. Загальне мовознавство. / М. Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.
5. Пентиліук М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики : збірник статей / М. Пентиліук – К. : Ленвіт, 2011. – 256 с.

Анотація

У дослідженні представлено систему лексичних вправ та завдань для засвоєння національно маркованої лексики у процесі формування культурологічної компетентності студентів філологічних спеціальностей.

Аннотация

В исследовании представлена система лексических упражнений и заданий для усвоения национально маркированной лексики в процессе формирования культурологической компетентности студентов филологических специальностей.

Summary

The study presents the system of lexical exercises and tasks for learning nationally marked vocabulary in the process of linguist's cultural competence forming.

Ключові слова: культурологічна компетентність філолога, лінгвокультуреми, культурологічний підхід, лексичні вправи.

Ключевые слова: культурологическая компетентность филолога, лингвокультуреми, культурологический подход, лексические упражнения.

Key words: cultural competence philologist, nationally marked vocabulary, cultural approach, lexical exercises.

Подано до редакції 12.04.2013.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Балер В.І.

УДК 378.14: 821

© 2013

Галушко М.В.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПРОЦЕСУ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИКЛАДАЧА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах оновлення педагогічної парадигми, збагачення особистісних аспектів підготовки сучасного викладача зарубіжної літератури особливої ваги набуває робота з художнім текстом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Окремі аспекти розв'язання даної проблеми, уже перебували у колі наукових інтересів вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема М.Бахтіна, Ю.Лотмана, О.Потебні, І.Франка, Г.Яусса та ін. Компетентнісний підхід у діяльності педагога став об'єктом вивчення у працях І.Зимньої, А.Хуторського, О.Пометун, Р. Пастушенка, О.Овчарук та ін.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні процесу сприймання художнього тексту у професійній підготовці викладача зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження... Фахова підготовка викладачів зарубіжної літератури нині перебуває на етапі концептуального переосмислення. Необхідність забезпечення високої якості професійної освіти, конкурентоспроможності та мобільності безпосередньо пов'язується з художнім розвитком особистості, із пробудженням її таланту і творчих задатків, із умінням бачити і сприймати прекрасне в мистецтві.

Проблема формування професійної майстерності майбутнього викладача зарубіжної літератури актуалізується у зв'язку з вимогами часу, реальним станом культурного розвитку молоді, нестримним розвитком науки і техніки, новими вимогами ринку праці, трансформацією форм власного вираження особистості, стилю життя, мислення, сприйняття дійсності тощо.

Робота викладача зарубіжної літератури розпочинається із опрацювання художнього тексту, що передбачає розуміння та інтерпретацію авторського соціокультурного досвіду. Свідомість автора та свідомість читача зливаються, спільно будують логічні зв'язки між компонентами художнього тексту, відбувається зчитування особливого соціокультурного коду, специфікованого рисами епохи, національності, гендеру тощо.

Завдяки читанню художнього тексту збагачується внутрішній світ особистості студента, синтезується досвід автора літературного твору та власний задля пізнання дійсності. Завдяки його опрацюванню відбувається передача закладеного автором специфічного соціокультурного коду, формуються зв'язки між особистим досвідом людей (автора-перекладача-читача), з дійсним життєвим контекстом суб'єктів культури. Таким чином, важливі культурні події починають сприйматися і як частина зовнішнього середовища, і як невід'ємна складова прояву людської свідомості. Таке тлумачення особистісного соціокультурного функціонування відповідає постнекласичному [термін Ю. Знакова] методологічному підходу, який передбачає дослідження особистості у соціально-історичному і культурному контекстах.

Перебуваючи у суспільному оточенні, особистість сприймає безліч текстів, що відрізняються за характером і способом подачі, мають різну цільову та якісну характеристики. У свою чергу людина сама ретранслює і продукує конкретні тексти, що у більшості випадків не мають великої художньої цінності, втім